

Ιστορικά Μνημεία

Απ' την Προβλήτα Α' του λιμανιού και την Πλατεία Ελευθερίας μέχρι το Τσινάρι της Άνω Πόλης και πίσω. Μια κυκλική διαδρομή σε στιγμές που συνδέουν τις ιστορίες των ανθρώπων της Θεσσαλονίκης, με την Ιστορία της Ελλάδας και τη μεγάλη Ιστορία της Ευρώπης. Ξετυλίγονται μπροστά μας σαν σκηνές ενός απ' τα ντοκιμαντέρ που προβάλλονται κάθε Μάρτη στο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ της πόλης.

Πολιτιστικοί περίπατοι Θεσσαλονίκης

ΚΕΙΜΕΝΟ: Ντέμη Κουτσοσταμάτη
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: Άννα Καλαϊτζή, ΣΚΙΤΣΑ: Χρήστος Κούντουρας

Στην Α' προβλήτα του λιμανιού αντικρίζεις την πόλη σαν να είσαι σε καράβι λίγο πριν λύσει τους κάβους. Τους δρόμους σφικταγκαλιάζουν ψηλά γκριζα κτίρια. Στην παραλιακή τα φώτα βιάζονται να ανάψουν. Εδώ που τα ζεστά βράδια της άνοιξης και του καλοκαιριού αράζει η νεολαία, αρκετοί έρχονται τώρα να παρακολουθήσουν κάποιο ντοκιμαντέρ στις αποθήκες που λειτουργούν ως κινηματογραφικές αίθουσες για το 19ο Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης. Εκτός απ' τις αποθήκες το Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης και τα Μουσεία Φωτογραφίας και Κινηματογράφου υποδέχονται τους σιनेφίλ επισκέπτες.

Η σημερινή διαδρομή θα είναι πολύ διαφορετική από τις προηγούμενες. Θα είναι μια διαδρομή σε σημαντικές στιγμές της Ιστορίας. Ξετυλίνονται ακριβώς σαν τις σκηνές ενός ντοκιμαντέρ που μόλις άρχισε.

Είναι Σάββατο 11 Ιουλίου του 1942. Στη σημερινή Πλατεία Ελευθερίας, στο κέντρο της Θεσσαλονίκης, ένα πολύ ασυνήθιστο συμβάν εξελίσσεται μπροστά σε εκατοντάδες περαστικούς. Εννέα χιλιάδες περίπου άρρενες Εβραίοι ηλικίας 18 έως 45 ετών είναι παραταγμένοι επί ώρες, ενώ Γερμανοί αξιωματικοί τους περιφρουρούν. Τους απαγορεύουν να φορέσουν γυαλιά ηλίου, να καθίσουν, να πιουν κάτι να δροσιστούν ή να καλύψουν το κεφάλι τους για να φυλαχτούν από την καλοκαιρινή κάψα, υποχρεώνοντας τους ταυτόχρονα να παραβιάσουν το θρησκευτικό έθιμο

Στο καφέ του Μουσείου Φωτογραφίας στον πρώτο όροφο της Αποθήκης Α' του λιμανιού. Το κτίριο της Αποθήκης Α' κτίστηκε το 1910 μαζί με το παλιό Τελωνείο του Λιμανιού με σχέδια του αρχιτέκτονα Alexandre Vallaury.

Δείγμα ύστερου νεοκλασικισμού η παλιά Ιονική Τράπεζα και σημερινή ALPHA BANK, έργο του αρχιτέκτονα Μ. Λυκούδη (1929). Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον το επιβλητικό πρότυπο της κύριας όψης με τις δωρικές κολόνες. Η ανάγλυφη παράσταση του τυμπάνου φιλοξενεί γλυπτή σύνθεση του εμβλήματος των Ιονίων Νήσων που ήταν και έμβλημα της Ιονικής Τράπεζας.

Η Εθνική Τράπεζα συστεγάζεται με την Τράπεζα της Ελλάδος σ' αυτό το κτίριο που κατασκευάστηκε την περίοδο 1928-1933 από τους μηχανικούς Αριστομένη Βάλβη και Ιωάννη Ισηγόνη. Οι υψίκορμοι κίονες με τα κορινθιακά κιονόκρανα που υποβαστάζουν το προεξέχον γέισο χαρακτηρίζουν την όψη του επί των οδών Ίωνος Δραγούμη και Μητροπόλεως.

της κάλυψης του κεφαλιού το Σάββατο. Όσοι δεν υπακούν αναγκάζονται να κάνουν γυμναστικές ασκήσεις, εξευτελίζονται και ξυλοκοποούνται. Αρκετοί λιποθυμούν ή μένουν στον τόπο. Από τα γύρω κτίρια κάποιoi βγάζουν φωτογραφίες το αποτρόπαιο θέαμα. Η αφορμή αυτής της συγκέντρωσης, που γίνεται με τη συνδρομή κρατικών υπαλλήλων και τοπικών αστυνομικών αρχών, είναι η καταγραφή τους ώστε να σταλούν ως εργάτες σε καταναγκαστικά στρατιωτικά έργα. Η τραγική καταγραφή δεν ολοκληρώνεται το Σάββατο και συνεχίζεται άλλες τέσσερις μέρες στο ίδιο σημείο, με σκηνές ηπιότερης αγριότητας.

Όλα αυτά ακριβώς εδώ, στην αφετηρία της σημερινής διαδρομής, στην **Πλατεία Ελευθερίας**. Εδώ που ξεκινά η πα-

ραλική λεωφόρος της πόλης, η εμπορική οδός Μητροπόλεως αλλά και η οδός Βενιζέλου, ο μεγάλος οδικός άξονας που συνδέει το λιμάνι με το **Διοικητήριο**. Στη νοτιοανατολική γωνία της Πλατείας Ελευθερίας υπάρχει ένα μπρούτζινο γλυπτό για να θυμίζει την πιο άσχημη όψη της σύγχρονης ιστορίας. Είναι το **Μνημείο του Ολοκαυτώματος** που τιμά τη μνήμη των Ελλήνων Εβραίων, δημοτών της Θεσσαλονίκης, που εξοντώθηκαν στα ναζιστικά κρεματόρια. Είναι έργο του Σέρβου καλλιτέχνη **Nantor Glid** και αναπαριστά την επτάφωτη λυχνία, τη «**μενορά**» (menorah), με τις φλόγες της να τυλίγουν ανθρώπινα σώματα σε πτώση. Η μενορά είναι θρησκευτικό φωτιστικό σκεύος σύμβολο των Ισραηλιτών, της ιουδαϊκής θρησκείας και του κράτους

του Ισραήλ μαζί με το εξάκτινο Αστέρι του Δαβίδ.

Σήμερα η Πλατεία Ελευθερίας, η πρώτη και μια από τις μεγαλύτερες της πόλης, είναι χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων και αφιετηρία λεωφορείων. Η πλατεία μέσα στα χρόνια αλλάζει ονόματα και όψεις, άλλοτε αργά, άλλοτε βίαια, πάντοτε όμως αποτελεί κομβικό σημείο της ζωής των κατοίκων. Αυτό βέβαια από το **1870** και μετά, διότι η Πλατεία Ελευθερίας δεν ήταν πάντα στεριά. Μέχρι το 1870 η θάλασσα έφτανε κάπου στο μέσο της. Λίγο βορειότερα υπήρχε το **παραθαλάσσιο βυζαντινό τείχος**, η θαλάσσια οχύρωση της πόλης που ξεκινούσε απ' τον Λευκό Πύργο, συνέχιζε στην οδό Παύλου Μελά (Νέα Διαγώνιος), στο ύψος της οδού Προξένου Κορομπλά καμπτόταν προς τα δυτικά στη σημερινή οδό Καλαποθάκη και διέσχιζε την Πλατεία Ελευθερίας. Το θαλάσσιο τείχος κατεδαφίστηκε το

1870, επί ηγεσίας του Σαμπρή Πασά, στην προσπάθεια να εκσυγχρονιστεί η πόλη. Εκσυγχρονισμός σήμαινε καταρχάς την επέκταση των εμπορικών και λιμενικών της εγκαταστάσεων. Έως τότε το σφικτό τείχος στο παραθαλάσσιο μέτωπό της είχε σταθεί φράγμα απέναντι στον έξω κόσμο. Σ' όλη την Ευρώπη του ύστερου 19ου αιώνα η αστυφιλία γκρέμιζε τα παλιά τείχη: το 1860 στην Αμβέρσα και τη Βαρκελώνη, το 1870 στο Άμστερνταμ και το 1878 στη Βιέννη. Με τα μπάζα από τα παλιά τείχη επικωματώθηκε μέρος του κόλπου, δημιουργήθηκε ο χώρος της αποβάθρας, διανοίχτηκε η οδός Σαμπρή Πασά, η σημερινή Βενιζέλου, και διαμορφώθηκε μια μικρή πλατεία που ονομάστηκε **Πλατεία Αποβάθρας** και έπειτα **Πλατεία Ολύμπου**, λόγω του ομώνυμου παραλιακού ξενοδοχείου στη δυτική πλευρά της. Για πρώτη φορά στην ιστορία η Θεσσαλονίκη άνοιξε τις πύλες

Το Μέγαρο Στάιν με τη χαρακτηριστική σφαίρα στην κορυφή στην οδό Βενιζέλου με Καλαποθάκη. Χτίστηκε το 1906 για την αυστριακή εταιρία καταστημάτων "Stein" και επιβίωσε από την μεγάλη πυρκαγιά του 1917.

της στον έξω κόσμο και άρχισαν να αναπτύσσονται τα προάστιά της σε μια διαδικασία που διαρκεί μέχρι και σήμερα. Η τότε μικρή πλατεία ονομάστηκε Πλατεία Ελευθερίας το **1908**. Αιτία ήταν η **Επανάσταση των Νεότουρκων**, των μελών του τουρκικού εθνικιστικού κόμματος “Ένωση και Πρόοδος”. Ένας από τους συντελεστές του κινήματος ήταν και ο Κεμάλ Ατατούρκ που από το 1907 υπηρετούσε στο Τρίτο Σώμα Στρατού στη Θεσσαλονίκη. Στις 10 Ιουλίου του 1908, ο ηγέτης των Νεότουρκων, Εμβέρ Μπέης, κήρυξε την επανάσταση με στόχο την επαναφορά του καταργημένου συντάγματος του 1876 και την «οθωμανική ισότητα», την ισοπολιτεία για όλους, ανεξάρτητα από γένος και θρησκεία. Το σύνθημα της επανάστασης ήταν Ελευθερία (Hurriyet), Ισότητα (Musavat) και Δικαιοσύνη (Adelat). Ο σουλτάνος Αμπντούλ Χαμίτ που κυβερνούσε έως τότε απολυταρχικά την Οθωμανική αυ-

τοκρατορία, εξέδωσε φερμάνι στις 11 Ιουλίου του μήνα, σύμφωνα με το οποίο επαναφερόταν το σύνταγμα, παρέχόταν ελευθεροτυπία, σταματούσε το φακέλωμα των πολιτών και προκηρύσσονταν εκλογές. Η αναίμακτη τροπή των πραγμάτων προκάλεσε αληθινό ενθουσιασμό στους πληθυσμούς της αυτοκρατορίας. Έλληνες, Βούλγαροι, Εβραίοι, Αρμένιοι και Τούρκοι αγκαλιάζονταν στους δρόμους της Θεσσαλονίκης και πανηγύριζαν την αφετηρία μίας νέας εποχής ειρηνικής συμβίωσης. Πλήθη συγκεντρώθηκαν στην Πλατεία Ελευθερίας να ακούσουν τους λόγους που εκφωνήθηκαν από το μπαλκόνι του ξενοδοχείου “Όλυμπος”. Ο Νεότουρκος ηγέτης Εμβέρ Μπέης δήλωσε ότι δεν υπήρχαν πια εθνότητες αλλά αδελφοί Οθωμανοί με ίσα δικαιώματα. Η Πλατεία Ελευθερίας έμμελε να γίνει το πιο κοσμικό σημείο της πόλης. Εδώ υπήρχαν τα πρώτα πολυκαταστήματα της Θεσσαλονίκης, γνωστά ξενοδοχεία

Το Μέγαρο Γκατένιο- Φλωρεντίν του 1925, στη συμβολή των οδών Βενιζέλου με Τσιμισκή. Ένα από τα πιο αξιόλογα εκλεκτικιστικά κτίρια του εμπορικού κέντρου της πόλης, με έντονη την επίδραση του γαλλικού ροκοκό τόσο στην εσωτερική όσο και στην εξωτερική του διακόσμηση.

Η οικοδομή του Ν. Συνδίκου στην
Πλατεία Ελευθερίας (1924).

και καφέ με θέα τον κόλπο και την αποβάθρα. Κόσμος απολάμβανε εκλεκτά εδέσματα στο εστιατόριο “Ολυμπος”, ενώ επισκέπτες μπαινόβγαιναν στο ξενοδοχείο “Ολυμπος Παλάς” και το “Ρουαγιάλ” με το ομώνυμο καφεζυθοπωλείο. Μεγάλοι έμποροι, αστοί, πρόξενοι και στρατιωτικοί των συμμαχικών δυνάμεων συγκεντρώνονταν στην πολυτελή λέσχη “Cercle de Salonique”, στη βιβλιοθήκη, το εστιατόριο και το μπαρ που διέθετε. Εδώ βρισκόταν, επίσης, το ξενοδοχείο “Ρώμη” με το περίφημο καφεζαχαροπλαστέιο “Φλόκα” στο ισόγειο, το “Μεγάλο ξενοδοχείο της Αγγλίας” με το καφέ “Κρυστάλ” και το ξενοδοχείο “Παρνασσός”. Και φυσικά το **Μέγαρο Στάιν**, το ψηλότερο κτίσμα περιμετρικά της πλατείας. Ένα επιβλητικό πολυκατάστημα, με ανδρικά ρούχα μοναδικής φινέτσας που χτίστηκε το 1906 για την αυστριακή εταιρία καταστημάτων “Stein”.

Όλα αυτά τα κτίρια, δεξιά και αριστερά της Βενιζέλου, κάπκαν στη μεγάλη **πυρκαγιά του 1917** ή κατεδαφίστηκαν, εκτός από το μέγαρο Στάιν που διασώθηκε εξαιτίας της ανθεκτικής κατασκευής του από οπλισμένο σκυρόδεμα (μπετόν). Οι επεμβάσεις που υπέστη αλλοίωσαν κατά πολύ τη φυσιογνωμία του, αφήνοντας δυστυχώς το κτίριο, που κάποτε δέσποζε στον ουρανό της Θεσσαλονίκης, αδιάφορο στο μάτι του περαστικού. Μετά την καταστροφή του ‘17 και την κατεδάφιση αρκετών κτιρίων δυτικά της αρχικής πλατείας η έκτασή της μεγάλωσε. Περιμετρικά της νέας κτίστηκαν νεότερα κτίρια με σημαντικότερα αυτά των Τραπεζών Ελλάδος και Ιονικής, με τον χαρακτηριστικό ρυθμό τραπεζικών κτιρίων της εποχής. Τα σχέδια του Γάλλου αρχιτέκτονα **Ερνέστ Εμπράρ** για την πλατεία προέβλεπαν την ανέγερση, στη θέση του σημερινού χώρου στάθμευσης,

Το Μέγαρο Κοέν (1925) ένα πενταώροφο κτίριο, εκλεκτικιστικής τάσης στη συμβολή των οδών Βενιζέλου και Βασιλέως Ηρακλείου. Ήταν ένα από τα πρώτα πολυώροφα καταστήματα που ανεγέρθησαν στην πυρκαϊουσατη ζώνη. Χαρακτηριστική είναι η καμπύλη διαμόρφωση της γωνίας του κτιρίου. (αριστερά)

Μια μυρωδάτη και γεμάτη χρώμα γωνιά στο κέντρο της πόλης.

“Η μικρή χρωματιστή πλατεία στα Λουλουδάδικα με τα μικρομάγαζα, τα καφέ και τα εστιατόρια έχει την τιμητική της την Άνοιξη, όταν οι Θεσσαλονικείς θα περιμένουν με τις ώρες να αδειάσει κάποιο τραπεζάκι που το χτυπάει ο ήλιος.”

ενός μεγαλεπήβολου κτιρίου, που θα στέγαζε το Ταχυδρομείο, το Τηλεγραφείο και το Τηλεφωνείο. Γύρω στο 1920, όταν ολοκληρώθηκε η κατεδάφιση όλων των καμένων κτιρίων, ξεκίνησε η κατασκευή του Ταχυδρομικού Μεγάρου. Ωστόσο, μόλις ένα χρόνο αργότερα διακόπηκαν οι εργασίες, επειδή το έδαφος θεμελίωσης παρουσίαζε προβλήματα σαθρότητας λόγω της γειτνίασης με τη θάλασσα κι έτσι η πλατεία έμεινε κενή. Το 2013 ανακοινώθηκαν τ' αποτελέσματα του αρχιτεκτονικού διαγωνισμού που προκηρύχθηκε από το Δήμο Θεσσαλονίκης για την ανάπλαση της πλατείας. Η νικητήρια πρόταση δεν έχει υλοποιηθεί ακόμα.

Η **Κομνηνών** είναι ο πεζοδρομημένος μικρός δρόμος ανατολικά της Βενιζέλου. Εκεί βρίσκονται τα **Λουλουδάδικα**. Ζουμπούλια, τριαντάφυλλα, γαρδένιες, τουλίπες, γιασεμιά και ανεμώνες στα

υπαίθρια ανθοπωλεία δίνουν μια πρώιμη ανοιξιάτικη νότα στις κρύες βόλτες. Στο κέντρο της μικρής πλατείας βρίσκεται το **Παζάρ Χαμάμ ή Γιαχουντί Χαμάμ**. Ονομάστηκε Παζάρ Χαμαμ (Pazar Hamami) επειδή βρισκόταν στο κέντρο της αγοράς και Γιαχουντί (Εβραϊκό) επειδή εκεί υπήρχαν καταστήματα Εβραίων. Είναι χτισμένο αποκλειστικά με πέτρες και πλίνθους και μιμείται τη βυζαντινή αρχιτεκτονική. Από απέναντι η μυρωδιά του φρεσκοκομμένου Λουμίδη αποσπντνίζει τους περαστικούς το ίδιο και το βουητό από τη γειτονική **Αγορά Μοδιάνο**, όπου ο κόσμος ψωνίζει στους πάγκους και τα παντοπωλεία ή απολαμβάνει φρέσκα ψάρια και κρεατικά στις ημιφωτισμένες χαμπλοτάβανες ταβέρνες. Η μικρή χρωματιστή πλατεία στα Λουλουδάδικα με τα μικρομάγαζα, τα καφέ και τα εστιατόρια έχει την τιμητική της την Άνοιξη,

Αγορά Μοδιάνο.

Αγορά Μοδιάνο (σκεπαστή αγορά). Χτίστηκε από τον μηχανικό Ελί Μοδιάνο το 1922. Τμήμα της οροφής είναι κατασκευασμένο από γυαλί και μέταλλο και αφήνει το φυσικό φως να περνά. Καταστήματα με τρόφιμα, μπαχαρικά, τυριά, κρέατα, ψάρια και ανάμεσά τους μικρά μπαρ και όμορφες ταβερνούλες.

Καπάνι ή Αγορά Βλάλη. Το όνομα "Καπάνι" προέρχεται από την Τούρκικη φράση Ουν-Καπάν, που σημαίνει αγορά αλεύρων. Θεωρείται η κεντρικότερη αγορά της πόλης που συνδυάζει την αφθονία, τη φθηνία και την ποικιλία καθώς και συμπαθητικά καφεενεδάκια και μεζεδοπωλεία. Μια βόλτα στο Μοδιάνο και το Καπάνι έχει άρωμα παλιάς Θεσσαλονίκης.

Το κατάστημα Καραδήμου-Σταμούλη (1924) στη γωνία Ερμού και Βενιζέλου. Λειτουργήσει ως εμπορικό μέγαρο και μέχρι σήμερα στεγάζει επιχειρήσεις. Το πιο χαρακτηριστικό σημείο του κτιρίου είναι η στρογγυλεμένη γωνιακή απόληξη των όψεων καθώς και η υπερύψωσή της και η στέγασή της με τρούλο. (επάνω)

Επέκταση της στοάς Σαούλ στην οδό Βενιζέλου.

Στοά Σαούλ, ένα οικοδομικό τετράγωνο, με δυο εσωτερικούς πεζόδρομους. Η στοά καταστράφηκε σχεδόν ολοσχερώς από την πυρκαγιά του 1917 και σώθηκε μόνο η πρόσοψη επί της Βασιλέως Ηρακλείου που παρουσιάζει έντονα αναγεννησιακά στοιχεία.

ERGOCITY
KONUT VE İŞ MERKEZİ

όταν οι Θεσσαλονικείς θα περιμένουν με τις ώρες να αδειάσει κάποιο τραπεζάκι που το χτυπάει ο ήλιος.

Η οδός **Βενιζέλου** που λεγόταν οδός Σαμπρή Πασά, ήταν η κύρια εμπορική οδός που οδηγούσε απ' το Κονάκι του κυβερνήτη κάτω στην προκουμαία. Ο **Mark Mazower** στο βιβλίο του “*Θεσσαλονίκη πόλη των φαντασμάτων*” χαρακτηρίζει την **οδό Σαμπρή Πασά** σύνορο ανάμεσα σε δύο κόσμους. Γράφει, “*από τη μία μεριά (δηλαδή ανατολικά) κατηφορίζοντας τα στριφτά σοκάκια, έφτανες στην Ταλμούδ Τορά, το κέντρο της θρησκευτικής ζωής των Εβραίων, και στο παλιό αλευροπάζαρο, το Ουν Καπάν, που βρισκόταν σε μια μεγάλη πλατεία περιτριγυρισμένη από χαμηλά ετοιμόρροπα κτίρια και ξεχαρβαλωμένα παραγκομάγαζα (...). Από την άλλη όμως μεριά της Σαμπρή Πασά υπήρχε ένας πολύ διαφορετικός κόσμος, που τον χαρακτήριζαν τα μεγαλόσχημα κτίρια της καπιταλιστικής ισχύος- τα νέα κεντρικά γραφεία της Βανφίε de Salonique, η Αυτοκρατορική Οθωμανική Τράπεζα και η Στοά Λομβάρδου*”. Στο επάνω άκρο της η

οδός Σαμπρή Πασά ήταν σκεπασμένη με ξύλινο στέγαστρο. Δύσκολο να το φανταστείς σήμερα, ωστόσο κάποτε η Βενιζέλου έμοιαζε με μικρογραφία του **Καπαλί Τσαρσί** της Κωνσταντινούπολης, της μεγαλύτερης και παλαιότερης στεγασμένης αγοράς του κόσμου.

Στο ύψος της οδού Ερμού δύο χέρια κοιτούν τον ουρανό. Είναι το μνημείο του **Γρηγόρη Λαμπράκη**. Ακριβώς εδώ στις **22 Μαΐου του 1963** δολοφονήθηκε ο βουλευτής της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς (ΕΔΑ). Ήταν ομιλητής στη συγκέντρωση που διοργάνωσε η “Επιτροπή δια την διεθνή ύφεσην και ειρήνην”. Μια αντισυγκέντρωση, ωστόσο, με δεκάδες άτομα ακραίων δεξιών πολιτικών πεποιθήσεων είχε καταλάβει τα πεζοδρόμια των οδών Σπανδωνή, Ερμού και Βενιζέλου, κοντά στο κτίριο όπου επρόκειτο να γίνει η ομιλία. Εκεί βρίσκονταν ήδη 180 ένστολοι χωροφύλακες, ο επιθεωρητής Χωροφυλακής Βόρειας Ελλάδας και ο διευθυντής των αστυνομικών δυνάμεων της πόλης, κανείς τους όμως δεν έδωσε

Το μνημείο του Γρηγόρη Λαμπράκη στην συμβολή των οδών Βενιζέλου με Ερμού. (αριστερά)

Ο μικρός πεζόδρομος πίσω από το Μπεζεστένι στη σκιά του πανύψηλου μεγάρου Αλέγρη-Εργάς (1925).

ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΟ ΜΠΕΖΕΣΤΕΝΙ

Μια αφαιρετική ματιά στα σοκάκια στην περιοχή Μπεζεστένι.

διαταγή να διαλυθεί η αντισυγκέντρωση. Ο Γρηγόρης Λαμπράκης εκφώνησε το λόγο εν μέσω κραυγών και λιθοβολισμών. Καθώς έφευγε μία τρίκυκλη μοτοσυκλέτα όρμησε με ξέφρενη ταχύτητα και έπεσε πάνω του. Ο άντρας που ήταν ανεβασμένος στην καρότσα, είχε χτυπήσει τον Λαμπράκη μ' ένα λοστό στο κεφάλι. Ο βουλευτής σωριάστηκε αιμόφυρτος στο έδαφος και πέθανε τέσσερις μέρες αργότερα σε ηλικία 51 ετών. Ο θάνατός του προκάλεσε αγανάκτηση στην κοινή γνώμη, πολιτική κρίση, αλλά και διεθνή κατακραυγή, ενώ έφερε στο φως σχέσεις των αρχών με ένα βαθιά ριζωμένο ακροδεξιό παρακράτος. Την επομένη ένα τεράστιο πλήθος ανθρώπων συγκεντρώθηκε στο Α' Νεκροταφείο για το

ύστατο χαιρε. Γρήγορα, η συγκέντρωση μετατράπηκε σε διαδήλωση καταδίκης τόσο της κυβέρνησης του Κωνσταντίνου Καραμανλή όσο και του Παλατιού.

Στη συμβολή των οδών Βενιζέλου και Σολωμού βρίσκεται η **Μπεζεστένι**, η σκεπαστή υφασματοαγορά που χτίστηκε επί Σουλτάνου Μεχμέτ Β' τον 15ο αιώνα και λειτουργεί μέχρι σήμερα. Το εξάτρουλο οικοδόμημα δημιουργήθηκε για να στεγάσει τα πολυτελή προϊόντα των υφασματοπωλών και χρυσοκόων (μπεζ: ρούχο, ύφασμα). Απέναντι από το Μπεζεστένι στην πολυσύχναστη διασταύρωση της οδού Εγνατίας με την οδό Βενιζέλου τα έργα του μετρό εμποδίζουν την οπτική επαφή με ένα ακόμα κτίσμα της Οθωμανικής περιόδου, που δυστυχώς στέκει πα-

Το Χαμζά Μπέη Τζαμί, στη συμβολή της οδού Εγνατίας και της οδού Βενιζέλου, γνωστό στους κατοίκους της Θεσσαλονίκης ως Αλκαζάρ. Είναι κτισμένο τον 15ο αιώνα.

Το Μπεζεστένι, η σκεπαστή υφασματογορά που χτίστηκε επί Σουλτάνου Μεχμέτ Β΄ τον 15ο αιώνα και λειτουργεί μέχρι σήμερα. Το εξάτρουλο οικοδόμημα δημιουργήθηκε για να στεγάσει τα πολυτελή προϊόντα των υφασματοπωλών και χρυσοκόων (μπεζ: ρούχο, ύφασμα).

ρατημένο. Είναι το **Χαμζά Μπέη τζαμί**, ένα κομψό θολοσκέπαστο τζαμί, από τα τελευταία που σώζονται στην πόλη. Κτίστηκε το **1468** στη μνήμη του επιφανούς Οθωμανού στρατιωτικού Χαμζά Μπέη και αποτελεί τον **παιλιότερο σωζόμενο ισλαμικό χώρο λατρείας στη Θεσσαλονίκη**. Το Χαμζά Μπέη τζαμί έπαψε να λειτουργεί ως τζαμί από το **1925**, όταν εγκατέλειψαν την πόλη και οι τελευταίοι μουσουλμάνοι που εξαιρέθηκαν από την ανταλλαγή πληθυσμών του 1923 μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Το τζαμί παρόλο που κρίθηκε διατηρητέο μνημείο, λειτουργήσε αρχικά ως τηλεγραφείο και στη συνέχεια πέρασε στην κυριότητα Εβραίου επιχειρηματία, που το μετέτρεψε σε κινηματογράφο με την ονομασία **Αλκα-**

ζάρ. Σήμερα αν ρωτήσεις πού βρίσκεται το Χαμζά Μπέη τζαμί λίγοι θα ξέρουν να σου απαντήσουν, όλοι το γνωρίζουν ως Αλκαζάρ. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής, ο επιχειρηματίας εξαναγκάστηκε να μεταβιβάσει την ιδιοκτησία του κτιρίου σε χριστιανό προσφυγικής καταγωγής. Μεταπολεμικά στο τζαμί στεγάστηκαν εμπορικά καταστήματα και το **2006** πέρασε στην κυριότητα του Υπουργείου Πολιτισμού.

Στη διασταύρωση Εγνατίας και Βενιζέλου γράφτηκε μια ακόμα μαύρη σελίδα της Ιστορίας. Επάνω γράφει **Μάιος του 1936** και έχει τίτλο **Απεργία των καπνεργατών**. Αναφέρεται στα γεγονότα της απεργίας που ξεκίνησαν οι καπνεργάτες στη Βόρεια Ελλάδα, η οποία γρή-

ΚΑΠΑΝΙ

Το Καπάνι, η παραδοσιακή αγορά της Θεσσαλονίκης. Χωρίς τις φωνές των πωλητών που διαφημίζουν τηνπραμάτεια τους είναι δύσκολο όχι μόνο να την φανταστείς αλλά και να την αναγνωρίσεις.

Το παλαιοπωλείο της Σύλλιας στην Βενιζέλου είναι ένας καινούργιος χώρος που μας μεταφέρει σε παλιές άλλες εποχές.

γορα μετατράπηκε σε πανεργατική κινητοποίηση. Μυλεργάτες, τροχιοδρόμοι, υφαντουργοί, τσαγκαράδες, εργάτες του ηλεκτρισμού και αυτοκινητιστές απέργησαν μαζί με τους καπνεργάτες, απαιτώντας καλύτερες συνθήκες εργασίας, μισθολογικές αυξήσεις και συνδικαλιστικά δικαιώματα. Η ταχύτατη εξάπλωση της απεργίας φανέρωσε πόσο δυσαρεστημένες ήταν οι εργαζόμενες τάξεις και πόσο βαθιά η κρίση που αντιμετώπιζε η χώρα λίγους μήνες πριν το στρατιωτικό πραξικόπημα του Αυγούστου.

Στις **8 Μαΐου** τουλάχιστον 25.000 άνθρωποι βγήκαν στους δρόμους να διαδηλώσουν. Η στάση του πρωθυπουργού Μεταξά ήταν όμως ανυποχώρητη και έδωσε στην αστυνομία ελευθερία δράσης. *“Την επόμενη μέρα μια σιωπή που προμήνυε πολλά κρεμόταν πάνω από την πόλη: τα μαγαζιά είχαν κατεβασμένα τα ρολά τους, κυκλοφορία στους δρόμους δεν υπήρ-*

χε”, γράφει ο Mazower. Ομάδες δεκάδων χιλιάδων διαδηλωτών συγκεντρώνονται υπό το βλέμμα της αστυνομίας και του στρατού που διατάζουν να διαλυθούν. Οι αγανακτισμένοι εργάτες υψώνουν οδοφράγματα στην Εγνατία και φωνάζουν *“Ζήτω η απεργία!”*, *“Κάτω η αστυνομία!”*. Στήνονται αυτοσχέδια βήματα όπου συνδικαλιστές καλούν τους εργάτες να πάρουν την εξουσία. Οι συλλήψεις και οι συμπλοκές κλιμακώνονται, ώσπου, η αστυνομία ανοίγει πυρ προς το πλήθος. **Δώδεκα** άνθρωποι πέφτουν νεκροί και άλλοι 32 τραυματίζονται σοβαρά. Φοβούμενη την εκδίκηση η αστυνομία παραχωρεί τον έλεγχο των δρόμων στο στρατό και νέες μονάδες διατάζονται να μπουν στην πόλη. Την επομένη χιλιάδες άνθρωποι είναι και πάλι στους δρόμους. Την κηδεία των νεκρών ακολουθεί παλλαϊκή διαμαρτυρία στην Πλατεία Ελευθερίας.

Το καφέ θέατρο Ελληνικό στην Ιουστινιανού. Καφέ ψημένο στη χόβολη, με φόντο παλιές ασπρόμαυρες φωτογραφίες μιας όμορφης πόλης, της Θεσσαλονίκης.

Ένα μήνα αργότερα η εφημερίδα «Ριζοσπάστης» δημοσίευσε τον **«Επιτάφιο»**, ένα από τα πιο γνωστά ποιήματα του **Γιάννη Ρίτσου** που είναι εμπνευσμένο απ' τα γεγονότα του Μαΐου. Το ποίημα μελοποίησε το **1959** ο **Μίκης Θεοδωράκης**. Ξεκινά ως εξής:

(Θεσσαλονίκη. Μάης τοῦ 1936. Μιά μάνα, καταμεσὶς τοῦ δρόμου, μοιρολογάει τὸ σκοτωμένο παιδί της. Γύρω της καὶ πάνω της, βοῦνίζουν καὶ σπάζουν τὰ κύματα τῶν διαδηλωτῶν - τῶν ἀπεργῶν καπνεργατῶν. Ἐκείνη συνεχίζει τὸ θρήνη της)

Κάθε γωνιά αυτής της διαδρομής κρύβει και μια ιστορία. Η γωνία των οδών Βενιζέλου και Βαμβακά είναι ακόμα μια από αυτές. Εδώ βρίσκεται το **Καραβάν Σαράι**, το πολυώροφο κτίριο που κατασκευάστηκε στα ερείπια κτίσματος του 15ου αιώνα. Τα σεράγια ήταν πανδοχεία σε κεντρικές οδούς που φιλοξενούσαν ταξι-

διώτες και αρκετά μέσα στο χρόνο εξελίχθηκαν σε εμπορικά κέντρα. Διέθεταν καταστήματα, δωμάτια, εσωτερική αυλή και στοές. Από το **1958** έως το **2009** στο Καραβάν Σαράι στεγάστηκε το **Δημαρχείο της Θεσσαλονίκης**, πριν μεταφέρει τις υπηρεσίες του στη σημερινή του θέση. Ο σκηνοθέτης Τάσος Ψαρράς έχει γυρίσει μια πολύ ενδιαφέρουσα ταινία για το Καραβάν Σαράι. Η ταινία αναφέρεται στην περίοδο πριν το τέλος του Εμφυλίου, όταν πολλές οικογένειες από παραμεθόριες περιοχές αναγκάστηκαν να φύγουν από τις εστίες τους και εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη. Το Καραβάν Σαράι, χωρίς πόρτες, παράθυρα και τζάμια τότε, ήταν ένα από τα κτίρια που είχαν διατεθεί γι' αυτόν το σκοπό. Σήμερα στο ερμηνικό Καραβάν Σαράι στεγάζονται διάφορες μικρές επιχειρήσεις.

Λίγο πιο πάνω βρίσκεται το **Μπιτ Παζάρ** και τα **παλιατζίδικα της οδού Το-**

Το Μπιτ Παζάρ. Το Μοναστηράκι της Θεσσαλονίκης, αγαπημένο στέκι των νέων, με όμορφα ουζερί και καφενεδάκια.

σίτσα, “Το στέκι του νοσταλγού”, “Το μικρό Μοναστηράκι”, τις “Αναμνήσεις του χθες”. Οι παλιοί καθρέφτες, οι κομόντ, τα φωτιστικά και τα πατικά ίσως ανήκαν κάποτε στους Εβραίους της Πλατείας Ελευθερίας, στους καπνεργάτες ή σε διαδηλωτές στη συγκέντρωση του Λαμπράκη. Τώρα στέκονται βουβά και στοιβαγμένα μέσα στη σκόνη μακάρι όμως να μπορούσαν να μοιραστούν τις δικές τους ιστορίες. Εκείνες που εκτυλίσσονται μέσα στα σπίτια των ανθρώπων όταν η τροχιά της

Ιστορίας τους παρασύρει χωρίς να ρωτήσει ή να περιμένει.

Στο ύψος της Αγίου Δημητρίου βρίσκεται το **Διοικητήριο**, το κτίριο όπου σήμερα στεγάζεται το **Υπουργείο Μακεδονίας Θράκης**. Χτίστηκε το **1891** από τον Ιταλό αρχιτέκτονα Βιταλιάνο Ποζέλι, σε εκλεκτικιστικό ρυθμό. Αρχικά, το κτίριο ήταν τριώροφο και αποτελούσε έδρα του Τούρκου περιφερειάρχη (βαλή) της Θεσσαλονίκης αλλά και δημόσιων υπηρεσιών του οθωμανικού κράτους. Ο τέταρτος όροφος του

Μια υπέροχη πλατεία που απολάμβαναν οι κάτοικοι της Θεσσαλονίκης ήταν η Πλατεία Διοικητηρίου. Καταστράφηκε για να γίνει υπόγειο πάρκινγκ, ανακαλύφθηκαν αρχαία και τη συνέχεια μπορείτε να τη φανταστείτε.

κτιρίου με το νεοκλασικό αέτωμα προστέθηκε το 1955. Σύμφωνα με την εγγονή του μεγάλου αρχιτέκτονα, Ζωρζέτα Ποζέλι, κατά την ανέγερση του κτιρίου, αφού σκάφθηκε ο χώρος και μπήκαν τα θεμέλια, **60.000** αυγά, με το κέλυφός τους, ρίχθηκαν στο σκάμμα. Αυτό το έκανε ο Ποζέλι για να σφίξουν τα θεμέλια και να γίνουν απόλυτα στερεά. Λέει χαρακτηριστικά, *“αλήθεια δεν είναι αξιοπρόσεκτο με τους σεισμούς που χτύπησαν τη Θεσσαλονίκη, τόσους δυνατούς (1902, 1932, 1978) κανένα από τα κτίρια του Ποζέλι δεν έπαθε την παραμικρή ρωγμή; Και είναι πολλά τα κτίρια καμιά 20αριά”*. Η εγγονή του Ποζέλι αναφέρει, επίσης, πως όταν το κτίριο του Διοικητηρίου έφθασε ως τη μέση του πρώτου ορόφου το έργο σταμάτησε επί 6 μήνες. *“Το άφησε επίτηδες ο Ποζέλι για να σφίξει καλά όπως έλεγε. Μετά εξακολούθησε να το κτίζει”*.

Το Διοικητήριο αντικρίζει έναν σχετικά παραμελημένο αρχαιολογικό χώρο, την **Πλατεία Διοικητηρίου**. Το 1990 ο Δήμος αποφάσισε την κατασκευή ενός υπόγειου σταθμού αυτοκινήτων και η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως σπουδαία ευρήματα. Πρόκειται για το αρχαίο διοικητικό κέντρο της πόλης με δημόσια κτίρια, πλατείες και δρόμους. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν τα ερείπια μεγάλου ρωμαϊκού οικοδομήματος του **1ου αιώνα π.Χ.**, με περιστύλιο και τοιχογραφίες, που βρίσκεται πάνω σε παλαιότερα ελληνιστικά κτίρια των τελών του 4ου αιώνα π.Χ. Η ανάπλαση για την ανάδειξη πλέον των σημαντικών αρχαιολογικών ευρημάτων, παρά τις εξαγγελίες και το διαγωνισμό που έγινε, δεν έχει πραγματοποιηθεί και η πλατεία παραμένει δυστυχώς, νεκρή.

Λίγο πιο πάνω, στη διασταύρωση των

Καρίπειον Μέλαθρον. Χρονολογείται στα τέλη του 19ου αι. Από το 1993 στεγάζεται εκεί το Ίδρυμα Εθνικού και Θρησκευτικού Προβληματισμού.

Το κατέβασμα με το ποδήλατο από την Άνω Πόλη είναι εύκολο και γρήγορο. Για το ανέβασμα διατηρούμε επιφυλάξεις.

Ένα υπέροχο διατηρητέο στην Δημητρίου Παλαιολόγου 20, στην Άνω Πόλη, κατοικία για αρκετά χρόνια του ποιητή Ντίου Χριστιανόπουλου.

οδών Ολυμπιάδος και Φ. Δραγούμη, ο Ποζέλι έχει χτίσει ακόμη ένα κτίριο. Είναι το νεοκλασικό **Καρίπειον Μέλαθρον**, που χρονολογείται στα τέλη του 19ου αιώνα (1870-1880), το οποίο ήταν η επίσημη κατοικία του τότε πολιτικού εκπροσώπου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη Μακεδονία. Από το 1993 εκεί στεγάζεται το **Ίδρυμα Εθνικού και Θρησκευτικού Προβληματισμού**.

Επόμενος σταθμός το «Τσινάρι» στην Άνω Πόλη. Στην οδό Δημητρίου Πολιορκητού 20 βρίσκεται το σπίτι όπου έμενε για αρκετά χρόνια ο ποιητής **Ντίος Χριστιανόπουλος**, ένα υπέροχο διατηρητέο τρίπατο με δύο σαχνισιά, γαλάζια ξύλινα κουφώματα και μεταλλικά φουρούσια. Ο ποιητής έχει πει πως ανήκε σε έναν μπέη που το είχε χαρέμι, κάθε πάτωμα και κανούμισσα. Έπειτα το αγόρασε ένας Κωνσταντινουπολίτης που το συντήρησε με πολύ μεράκι. Σήμερα το σπίτι έχει εμφανείς φθορές, ωστόσο, έτσι θα ήταν το

σπίτι ενός ποιητή σαν τον Χριστιανόπουλο, που τίποτα δεν ωραιοποιεί και εκθέτει χωρίς περιστροφές τη γυμνή φύση των πραγμάτων. Γεμάτο ιστορία και πανέμορφο μέσα στην εγκατάλειψή του.

Τσινάρι σημαίνει πλατάνι. Το ομώνυμο καφενείο που βρίσκεται στη γωνία των οδών Κλειούς και Αλεξάνδρας Παπαδοπούλου βρίσκεται ακόμα εκεί από τον 19ο αιώνα. Καφέ, ταβέρνες, μικρομάγαζα και παλιά σπίτια συνθέτουν την εικόνα μιας γειτονιάς που βηματίζει σε διαφορετικούς ρυθμούς. Σε αυτήν την άλλοτε αμιγή τουρκική συνοικία έζησαν από τη δεκαετία του 1920 δεκάδες χιλιάδες πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία που εγκαταστάθηκαν στην πόλη μετά την ανταλλαγή πληθυσμών με την Τουρκία. Απέναντι ακριβώς από την ταβέρνα «Τσινάρι» υπάρχει μία βρύση που η σκάφη της είναι τμήμα μαρμαρίνης ρωμαϊκής σαρκοφάγου.

Στην οδό **Συγγρού**, έναν μικρό δρόμο παράλληλο στην Ίωνος Δραγούμη, βρίσκεται

SUREK
COOP
2012

ONE OF MY MASTERPIECES NAMED...
SUREK
WALLS

COOP

Η Συναγωγή Μοναστηριωτών στην οδό Συγγρού 35, η μοναδική που σώζεται σήμερα στην πόλη. Τον Νοέμβριο του 1944, σ' αυτήν βρήκαν καταφύγιο οι ελάχιστοι Εβραίοι που είχαν διασωθεί από το Ολοκαύτωμα.

η **Συναγωγή Μοναστηριωτών**, η μοναδική που σώζεται σήμερα στην πόλη. Χτίστηκε χάρη σε δωρεές από εβραϊκές οικογένειες που κατάγονταν από το Μοναστήρι (Bitola) της σημερινής ΠΓΔΜ και είχαν εγκατασταθεί στην πόλη στη διάρκεια της δεκαετίας του 1910. Κατάφερε να επιβιώσει απ' την μεγάλη πυργαλιά του 1917 που κατέστρεψε ολοσχερώς σχεδόν όλες τις συναγωγές, αλλά και τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, διότι είχε μετατραπεί σε αποθήκη του Ερυθρού Σταυρού. Με την επιστροφή των ολιγάριθμων επιζώντων από τα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης, η εβραϊκή κοινότητα επανασυστάθηκε και η Συναγωγή Μοναστηριωτών έγινε η κεντρική συναγωγή του εβραϊκού πληθυσμού της πόλης. Το ιστορικό κτίριο, δυστυχώς, υπέστη σοβαρές ζημιές στο σεισμό του **1978** και η λειτουργία της σταμάτησε. Τον Μάιο του **2016** έγιναν τα εγκαίνια του ανακαινισμένου πια κτιρίου

που είναι και πάλι στη διάθεση των πιστών.

Από την Α' προβλήτα του λιμανιού αντικρίζεις την πόλη σαν να είσαι σε καράβι λίγο πριν λύσει τους κάβους. Οι δρόμοι φαίνονται ολοκάθαρα ανάμεσα από τα ψηλά γκρίζα κτίρια. Στην παραλιακή τα φώτα έχουν ανάψει. Εδώ που τα ζεστά βράδια της άνοιξης και του καλοκαιριού αράζει η νεολαία, αρκετοί μόλις παρακολούθησαν ένα ντοκιμαντέρ του 19ου Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης και βγαίνουν απ' τις αποθήκες. Το ντοκιμαντέρ για τη σηματομεμένη από ρήξεις Ιστορία της πόλης.

Η θέα του Θερμαϊκού με τον Όλυμπο στην άλλη πλευρά του κόλπου είναι το μοναδικό πράγμα που δεν έχει αλλάξει η Ιστορία. Αυτό έβλεπαν όσοι πέρασαν από εδώ και θα βλέπουν όσοι θα περάσουν, όταν πια και τη σημερινή πόλη θα έχει διαδεχτεί μια άλλη.

Πέντε τουλάχιστον πυρκαγιές κατέστρεψαν το ναό του Αγίου Μηνά, γι' αυτό οι Τούρκοι ονόμασαν την περιοχή "Γιανήκ μοναστήρ μαχαλέ" (γειτονιά του καμένου μοναστηριού).